

POSLOVANJE MLJEKARA U S R HRVATSKOJ GODINE 1969.

Matej MARKEŠ

Prehrambeno - tehnološki institut, Zagreb

1. U v o d

Ovaj pregled poslovanja u god. 1969. sastavljen je na osnovu podataka, prikupljenih anketom od 15 mljekara u SR Hrvatskoj.

Potrebno je istaknuti da su sve mljekare od kojih su bili traženi podaci dostavile anketne upitnike, premda u svim upitnicima nisu dati odgovori na sva pitanja, niti je anketom moguće obuhvatiti i prikazati sve djelatnosti svih radnih kolektiva.

2. Otkup mlijeka i mlječnih proizvoda

2.1. Kvantitativni pokazatelji u otkupu mlijeka

Promet mlijeka u mljekarama tokom god. 1969. iznosio je ukupno 220,8 mil. litara, od čega otpada na društveni sektor 79,8 i na individualni 140,9 mil. litara.

Radi potpunije informacije o kretanju otkupa, dajemo 10-godišnji pregled:

Godina	Ukupno	Otkup mlijeka u SRH — mil. litara	
		Društveni	Privatni
1960.	100,6	39,0	61,6
1961.	107,1	46,6	60,5
1962.	107,6	51,8	55,8
1963.	137,5	65,9	71,6
1964.	143,5	68,6	74,9
1965.	155,5	75,2	80,3
1966.	189,8	79,6	110,2
1967.	188,1	73,1	115,0
1968.	198,1	77,6	120,5
1969.	220,8	79,9	140,9

Od ukupne proizvodnje mlijeka u Hrvatskoj (685 mil. l), mljekare su god. 1968. otkupile oko 28%, a u god. 1969. organizirani otkup mlijeka cijenimo na 30 — 31% od proizvodnje (još nisu objavljeni stastički podaci o proizvodnji mlijeka u god. 1969.).

Mljekare Nerežišće i Pag otkupile su u god. 1969. 461 tisuću litara ovčjeg mlijeka.

Kod promatranja varijabilnosti otkupa, može se uočiti pravilo, da je otkup u prvom kvartalu najniži, a u trećem najviši. U decembru 1969. otkup naglo opada u usporedbi s istim mjesecom prethodnih godina.

Najniži otkup mlijeka bio je u decembru 1969. i iznosio je 443 tisuće litara prosječno dnevno, a najviši je bio u oktobru 712,5 tisuća litara prosječno dnevno. Odnos između minimalnih i maksimalnih količina iznosio je 1 : 1,6.

Pad otkupa mlijeka potkraj god. 1969., koji je nastavljen i u 1970. najviše je došao do izražaja upravo kod onih mljekara koje najveće količine mlijeka kupuju od individualnih proizvođača.

Nenormalan pad otkupa imao je negativan odraz na opskrbljenost tržišta i rad mljekarskih radnih organizacija, pa razmatranje ove pojave zaslužuje posebnu pažnju.

2.2. Otkup mlječnih proizvoda

Podaci o otkupu mlječnih proizvoda pokazuju da su mljekare otkupile ukupno 1636 t sireva, 411 t maslaca — od čega 290 t iz uvoza — i svega 6 t vrhnja.

»ZDENKIN« otkup sireva u količini više od oko 1 mil. kilograma markantan je podatak o uticaju ovog poduzeća na prerađivačku djelatnost drugih mljekara.

2.3. Otkupne cijene

Na osnovu anketnih podataka o otkupnim cijenama mlijeka kod 11 mljekara proizlazi da je ponderirana otkupna cijena za sve otkupljeno mlijeko bila 102,28 st. d.

Prosječne ponderirane cijene mlijeka, otkupljenog od društvenog sektora iznosile su 109,54, a od individualnih proizvođača 95,61 st. d.

Najniže su cijene mlijeka, otkupljenog iz tzv. »slobodnog otkupa«, tj. onog gdje isporuke nisu ugovorene ili mlijeko zbog kvalitete ne može biti isplaćeno po minimalnoj otkupnoj cijeni. Ponderirani prosjek otkupnih cijena mlijeka iz slobodnog otkupa iznosio je — kod mljekara za koje se raspolaže podacima — 82,10 st. d, a u granicama od 63,79 do 125,80 st. d.

Godišnji prosjek otkupnih cijena za mlijeko individualnih proizvođača iz kooperacije iznosio je 99,57 st. d, i to: 71,71 do 120,83 st. d za 1 litru kravljeg mlijeka, te 240 do 310 st. d za 1 litru ovčjeg mlijeka.

Prosječne otkupne cijene za mlijeko iz društvenog sektora kretale su se kod pojedinih mljekara između 100,97 do 140 st. d.

Mljekare u Istri, Primorju i Dalmaciji plaćaju otkupljeno mlijeko za oko 20 st. d po litri skuplje od mljekara u kontinentalnom dijelu Hrvatske.

Potrebno je istaknuti da su otkupne cijene mlijeka ostale nepromijenjene od srpnja 1965, tj. četiri i pol godine. Otkupne cijene mlijeka formiraju se kroz sve ove godine na bazi propisanih 28 st. d za 1% masti i litru mlijeka. Ova je osnovna otkupna cijena uz dodatne premije bila stimulativna za proizvođača, kako privatnog tako i društvenog sektora, u prvim godinama djelovanja društveno - privredne reforme. No, postepeno su počele rasti cijene brojnih proizvoda i usluga o kojima zavisi i proizvodnja mlijeka, a ujedno su pooštreni zahtjevi za kvalitetu mlijeka u prometu. Time su proizvođači sve više gubili interes za proizvodnju i prodaju mlijeka, pa je pad otkupa potkraj god. 1969. dobrim dijelom uslovljen i faktorom cijena. Kako stagnacija u otkupu traje već nekoliko mjeseci, čini se nužnim da se ponovno raspravi kako osnovna otkupna cijena, tako premije i regressi te stvori takav zakonski instrumentarij za formiranje otkupnih cijena mlijeka, koji bi brže reagirao na opća pomeranja cijena od dosadanjeg, pa onemogućio ovakve disproporcije između cijena mesa i mlijeka, kakve su u ovom trenutku.

3. Proizvodnja, zalihe i prodajne cijene mlječnih proizvoda

3.1. Obim proizvodnje

Radi boljeg uvida u kretanje proizvodnje mlječnih proizvoda, dajemo 5-godišnji pregled za razdoblje 1965. — 1969. (u tonama i tisućama litara):

Proizvodi	1969.	1968.	1967.	1966.	1965.
Konzumno mlijeko	92.287	80.013	71.987	65.678	66.046
Fermentirani proizvodi	7.224	5.318	5.125	4.134	3.179
Konzumno vrhnje	4.209	3.335	1.965	1.868	759
Kond. i evapor. mlijeko	62	368	96	114	101
Mlijeko u prahu	3.118	3.043	4.023	3.594	2.649
Maslac	1.236	2.076	1.099	1.279	1.410
Polutvrđi i tvrdi sirevi	5.952	5.474	4.684	4.855	3.850
Svježi i meki sirevi	1.268	1.266	988	839	791
Topljeni sirevi	3.601	3.066	2.731	2.190	1.696
Kazein kiseli i slatki	166	124	57	281	138
Sladoled	3.240	3.159	2.442	1.711	691

Razmatrajući proizvodnju u proteklom petogodišnjem razdoblju, može se uočiti stalan — iako ne potpuno ravnomjeran — porast proizvodnje kod većine mlječnih proizvoda. Mlječne konzerve — uključivo i mlječni prašak — te maslac i kazein su proizvodi s vrlo neujednačenom proizvodnjom.

Kondenzirano i evaporirano mlijeko, kao i kazein, imaju ograničeno tržište i potražnja je nestabilna. Mlječni prašak se također manje troši u širokoj redovitoj potrošnji, a više u industriji za reprodukciju, te u domaćinstvima kao dopuna svježem mlijeku. Za razliku od spomenutih proizvoda, maslac ima osiguran plasman po povoljnim cijenama i potražnja je za njim stalna. Proizvodnja je neujednačena, vjerojatno zbog mogućnosti plasmana mlječne masti kroz sladoled i konzumno vrhnje po cijenama povoljnijim nego kroz maslac, a vjerojatno neredovitost i nesigurnost uvoza također utiče na proizvodnju.

Potrebno je istaknuti da mljekare, uz jedan izuzetak, uopće ne prodaju sirovo mlijeko potrošačima, a da je plasman mlijeka u nepovratnoj ambalaži (ultrapasterizirano i pasterizirano) dosegao 64.171 tisuću litara, odnosno 75% od ukupne količine mlijeka, koje su mljekare isporučile maloprodajnoj mreži. Dok su do nedavno boce bile dominantna ambalaža za prodaju konzumnog mlijeka, danas su potisnute daleko u drugi plan.

U maloprodaji fermentiranih proizvoda i konzumnog vrhnja, staklene bočice zamijenjene su također najvećim dijelom nepovratnim polukrutim čašicama, pa je, vjerojatno i to dijelom utjecalo na povećanje proizvodnje i plasmana ovih proizvoda.

3.2. Sezonska varijabilnost proizvodnje mlječnih proizvoda

Konzumno mlijeko se proizvodi — i troši — vrlo ravnomjerno, odnosno uz male oscilacije tokom čitave godine. Iako bi se moglo ljeti, u turističkoj sezoni, očekivati znatan porast proizvodnje konzumnog mlijeka, tu pojavu nije bilo moguće zapaziti u god. 1969. Da li je razlog tome pomanjkanje potrebnih količina mlijeka — sirovine, ili zbog dopreme mlijeka iz kontinentalnih mljekara jadranske mljekare ne mogu plasirati veće količine mlijeka, ili ni turistička potrošnja ne izaziva porast proizvodnje — otvorena su pitanja na koja treba dati konkretne odgovore kod razmatranja turističke potrošnje.

Prosječna proizvodnja fermentiranih proizvoda tokom čitave godine iznosila je svega 20 tisuća litara dnevno, u granicama od 11 do 29 tisuća u pojedinim mjesecima. Proizvodnja fermentiranih proizvoda u četiri jadranske mljekare iznosi gotovo polovicu ukupne proizvodnje u SR Hrvatskoj.

Maslac se proizvodi vrlo neravnomjerno u toku godine, pa se ne može uočiti nikakva pravilnost, za razliku od konzumnog vrhnja, kod kojega je u ljetnim mjesecima proizvodnja veća nego u zimskim.

Proizvodnja mlijeka u prahu kod mljekara Osijek, Županja i Slavonska Požega odvija se približno paralelno s tempom otkupa mlijeka, dok je proizvodnja Zagrebačke mljekare vrlo neravnomjerna.

Tempo proizvodnje sireva uglavnom se poklapa s tempom otkupa mlijeka, za razliku od varijabilnosti proizvodnje sladoleda, koja se poklapa s mogućnošću plasmana. Četiri petine (80,5%) od godišnje proizvodnje sladoleda proizvedeno je u pet toplih mjeseci — svibanj do zaključno rujna —, a ostalih 7 mjeseci svega 20%.

3.3. Rashod mlijeka na mlječne proizvode

Zbog većeg otkupa u god. 1969. u odnosu na prethodne godine, povećan je rashod mlijeka na gotovo sve mlječne proizvode, osim mlječnih konzervi, uključivo mlijeko u prahu. Tako je povećan utrošak mlijeka u god. 1969. — u usporedbi s god. 1968. — na fermentirane proizvode za 37%, konzumno mlijeko za 15%, a na sireve za 12%, u tome na meke i svježje za 16%, a na polutvrde i tvrde za 11%.

Komparativni pregled rashoda mlijeka na osnovne grupe proizvoda u razdoblju 1967 — 1969.:

Grupe proizvoda	Za proizvodnju utrošeno u 000 l mlijeka		
	1969.	1968.	1967.
Konzumno mlijeko i slično	92.193	80.013	71.987
Mlijeko u prahu	29.226	30.199	44.253
Fermentirani proizvodi	7.230	5.318	5.125
Kondenzirano i evaporirano mlijeko	155	808	240
Sirevi ukupno	81.160	72.652	62.813
U tome:			
Polutvrđi i tvrđi	68.983	62.151	53.921
Svježji i meki	12.177	10.501	8.892
Kazein	4.881	4.706	2.109
Ostalo (vrhnje, sladoled i drugo)	5.917	4.408	1.635
Ukupno:	220.762	198.104	188.102

3.4. Stanje zaliha mlječnih proizvoda

Zalihe mlječnih proizvoda na kraju god. 1969., u odnosu na prethodne godine, su smanjene te — osim mlijeka u prahu (40 vagona) i kazeina (137 t) praktično i ne postoje. Od ukupno 968 t polutvrđih i tvrđih sireva na zalihi otpada 612 t na ribanac u zrenju, a ostalih 356 t su ostali polutvrđi i tvrđi sirevi, kojih je proizvodnja u prosincu iznosila 318 t. To praktično znači da su »na zalihi« preostali samo sirevi u zrenju.

3. 5. Prodajne cijene mlječnih proizvoda

U toku god. 1969. porasle su prodajne cijene gotovo svih mlječnih proizvoda, i to: maslac za 7%, ementalac 13%, trapist 10%, ribanac 6,5%, svježi sir 13% i topljeni sirevi za oko 7%. Time je nastavljen trend kretanja cijena iz prethodne godine (1968).

Nestabilne cijene imaju samo oni proizvodi kod kojih još plasman nije potpuno siguran i to kazein, te mlijeko u prahu (zalihe).

Istovrsni proizvodi raznih proizvođača imaju različite cijene. Tako se napr. konzumno mlijeko u nepovratnoj ambalaži prodaje po cijeni od 1,40 do 1,59 nd, a u bocama po 1,30 do 1,65 nd.

Maslac su potkraj godine mljekare prodavale po 20 — 23 nd, ementalac 14,50 do 16,00, trapist 12,80 do 17,00, a svježi domaći sir po 4,00 — 8,00 nd.

Čini se, da je povoljan plasman mlječnih proizvoda omogućio mljekarama rentabilniju proizvodnju. Međutim, sadanje otkupne cijene mlijeka, kako indiciraju kretanja otkupa tokom posljednjih mjeseci, neće moći ostati na sadanjem nivou, pa će eventualna pomjeranja u otkupnoj cijeni ove osnovne sirovine izazvati i daljnje promjene cijena mlječnih proizvoda tokom god. 1970.

4. Kadrovi i produktivnost rada

Sumarni odnosi broja i kvalifikacione strukture zaposlenih u mljekarama za posljednje tri godine bili su slijedeći (brojčano i u procentima):

Godina	1969.	1968.	1967.
Sveukupno zaposlenih	3.035	2.952	2.635
Ukupno radnika	2.361	2.339	2.162
VKV	212	214	236
KV	811	829	686
PKV	567	511	555
NKV	771	785	685
Ukupno službenika	674	613	473
VSS	210	203	132
SSS	292	252	197
NSS	172	158	144

Odnosi broja radnika i službenika, kao i kvalifikaciona struktura zaposlenih naglo se mijenjaju.

Broj službenika porastao je za posljednje tri godine za 42,5%, a broj radnika za 9,2%, uslijed čega je učešće službenika u ukupnom broju zaposlenih poraslo od 18 na 22%.

Učešće visokokvalificiranih radnika u ukupnom broju radnika konstantno opada, dok učešće nekvalificiranih i priučeni radnika — promatrano zajedno — ostaje podjednako.

Učešće broja službenika s visokom i višom stručnom spremom je manje u 1969. nego u god. 1968, zbog naglog povećanja broja službenika sa srednjom stručnom spremom.

Zagrebačka mljekara zapošljava 58% od ukupnog broja zaposlenih u mljekarama SRH 1969, od toga 55% radnika i 67% službenika. Od ukupnog broja zaposlenih službenika u mljekarama s visokom i višom stručnom spremom Zagrebačka mljekara zapošljava 70%.

4.1. Produktivnost rada

Promatrano samo kroz otkup mlijeka, produktivnost rada u 1969. porasla je u odnosu na god. 1968. za 9,7⁰/. Dok je broj zaposlenih povećan za 2,8⁰/, promet mlijeka u mljekarama porastao je za 11,4⁰/. Iako — zbog promjene strukture proizvodnje — ovaj pokazatelj produktivnosti rada ima samo ograničenu vrijednost, on je dovoljno ilustrativan za promatranje odnosa po godinama i između pojedinih mljekara.

5. Vrijednost osnovnih sredstava i kapaciteti mljekara

5.1. Vrijednost osnovnih sredstava

Prikupljeni anketni podaci za god. 1969. pokazuju da je vrijednost osnovnih sredstava bila (u 000 nd):

	Nabavna	31. 12. 1969.	U izgradnji	Otpis %
Građevine	60.330	47.268	1.001	22
Oprema i ostalo	133.209	79.586	27.473	40
Ukupno:	193.539	126.854	28.474	35

Od ukupne nabavne vrijednosti (19,35 milijardi st. d) otpada 69⁰% na opremu (13,32 milijarde), a 31⁰% na građevine (6,03 milijarde), u izgradnji su daljnja osnovna sredstva u vrijednosti 2,85 milijardi st. d, od čega samo 100 mil. st. d otpada na zgrade, a ostalo na opremu.

Zgrade su otpisane prosječno 22⁰%, od toga najviše u beljskoj mljekari (36⁰%), dok je oprema otpisana prosječno za 40⁰%, od toga najviše u TMP Osijek (58⁰%).

U ukupnoj sadanjoj vrijednosti osnovnih sredstava (12,7 milijardi st. d) zgrade učestvuju prosječno sa 37⁰%. Od toga u pulskoj mljekari sa svega 26⁰%, a u Nerežišću čak sa 91⁰%.

5.2. Kapaciteti mljekara

Razvoj kapaciteta u SR Hrvatskoj 1950 — 1969.:

Godina	Broj pogona	Kapacitet 000 l. na dan	Kapacitet mil. litara na godinu	Prosječni kapacitet po 1 objektu 000 l/dan	Otkup mlijeka mil. litara godišnje	Korištenje kapaciteta %
1950.	196	296	107,4	1,5		
1956.	204	586	222,7	2,8	58,5	26
1959.	149	582	211,3	3,4	84,5	40
1961.	110	506	183,7	4,6	107,0	58
1963.	42	504	183,0	12,0	137,0	75
1966.	28	600	217,8	21,4	190,0	87
1969.	24	828	298,1	34,5	220,8	74

6. Vrijednost poslovnog fonda

Ukupna vrijednost poslovnog fonda mljekare u god. 1969. iznosi blizu 23 milijarde st. d. U tome su osnovna sredstva i ona u izgradnji 15,5 milijardi st. d, dok 7,5 milijardi st. d (32⁰%) otpada na obrtna sredstva.

Odnosi između osnovnih i obrtnih sredstava kod raznih su mljekara različiti, pri čemu St. Petrovo Selo, Pula i Pag uopće ne iskazuju obrtna sredstva, već vjerojatno troše ne samo pogonska, nego i sredstva poduzeća u kojem su integrirani.

Mljekare u Zadru, Zagrebu, Osijeku i Varaždinu raspolažu relativno malim obrtnim sredstvima (24 odnosno 30% od vrijednosti poslovnog fonda), dok je opći prosjek za sve mljekare 33%.

7. Investiciona ulaganja

Usprkos čestih pritužbi na besparicu, mljekare su tokom god. 1969. izvršile znatna investiciona ulaganja. Izuzev Nerežišće i Slavonska Požega, sve ostale su vršile veće ili manje investicije.

Ukupni iznosi investicionih ulaganja god. 1969. bili su (u 000 nd):

— za građevine	11.136
— za opremu	45.393
— za ostalo	305

Ukupno: 56.834

Novim ulaganjima povećava se nabavna vrijednost osnovnih sredstava na oko 25 milijardi st. d.

Najveća ulaganja tokom god. 1969. izvršila je Zagrebačka mljekara u visini od 42,19 mil. nd, ili skoro tri četvrtine ukupnih investicija svih mljekara.

8. Neki ekonomski pokazatelji

Na osnovu anketnih podataka za 10 mljekara, koje su u god. 1969. otkupile 188,2 mil. l, odnosno 85% ukupnih količina, moguće je prilično jasno sagledati uspjehe i uvjete poslovanja mljekarske grupacije SRH.

8.1. Pokazatelji poslovnog uspjeha

Netto produkt anketiranih mljekara veći je za 24% u god. 1969, nego u god. 1968, a kreće se kod pojedinih mljekara (Pula), čak do 47% iznad prošlogodišnjeg.

Netto produkt po zaposlenom u god. 1969. iznosio je 28,8 tisuća nd, prema 22,5 u god. 1968.

U odnosu na angažirana poslovna sredstva netto produkt je iznosio 43,6% za čitavu grupaciju, a u granicama od 18,7 do 56,2%.

Količina otkupljenog mlijeka po zaposlenom kod promatranih mljekara u god. 1969, iznosila je 70.400 litara, a kretala se je između 56.900 do 138.100.

Značajno je, da su promatrane mljekare ostvarile u god. 1969. srazmjerno manji prihod u usporedbi s utrošenim sredstvima nego u god. 1968. Ukupan prihod prema utrošenim sredstvima iznosio je 112% u 1969, a 119% u 1968. Kod pojedinih mljekara u 1969. kretao se je između 109 i 130%.

8.2. Pokazatelji uvjeta privređivanja

Angažirana sredstva po radniku čitave grupacije iznosila su u god. 1969. 59.700 nd, — prema 53.500 u 1968. — i kod pojedinih mljekara grupacije variraju u vrlo širokom rasponu između 35,4 i 142,4 tisuća nd.

Vrijednost oruđa za rad po nabavnoj vrijednosti u god. 1969. iznosila je po zaposlenom 42.900 nd i veća je za 18% nego u god. 1968. Opremljenost rada

kod pojedinih mljekara je vrlo različita i kreće se između 24.300 nd (do 60.200 nd po radniku). Samo kod splitske mljekare smanjena je u god. 1969. vrijednost oruđa za rad po radniku — u usporedbi s 1968. — dok je kod svih ostalih promatranih mljekara povećana.

Prosječna stopa sposobnosti oruđa za rad u god. 1969. iznosila je 59% (otpisano 41%) i nešto je veća nego u 1968. (58%). Kod raznih mljekara oprema je otpisana u različitim postocima, a stope sposobnosti oruđa za rad kreću se između 42 do 77%.

Odnos između vrijednosti oruđa za rad i vrijednosti osnovnih sredstava poboljšan je u god. 1969. — u usporedbi s 1968. — u korist vrijednosti oruđa za rad, te je iznosio 69 prema 64%.

8.3. Pokazatelji raspodjele

Učešće osobne i zajedničke potrošnje u čistom prihodu je visoko i iznosi u god. 1969. 83% (prema 97% u 1968.), a samih brutto osobnih dohodaka 82%.

Netto osobni dohodak po radniku iz čistog prihoda u god. 1969. iznosio je 13.110 nd (1.092 nd prosječno mjesečno) i veći je za 21% od onog u god. 1968.

Isplaćeni netto osobni dohoci po zaposlenom u god. 1969. iznosili su 11.820 nd, odnosno 985 nd prosječno mjesečno, a u granicama 828 — 1.312 nd.

Uložena sredstva zajedničke potrošnje su po radniku mala i iznosila su u god. 1969. svega 565 nd, a kretala su se od nule do 5.763 nd.

Fondovi grupacije iznose svega 5% od vrijednosti poslovnih sredstava i kreću se od nule do 24,7%.

NEKI ASPEKTI ORGANOLEPTIČKIH OSOBINA JOGURTA

Jeremija RAŠIĆ

PK »Banat«, Kikinda

U novije vreme proizvodnja i potrošnja jogurta, te kiselog mleka, pokazuje veliki uspon kako u našoj, tako i u drugim zemljama. Za poslednjih nekoliko godina, potrošnja jogurta kod nas je povećana za 4—5 puta, te učestvuje sa oko 10% u ukupnoj potrošnji pasterizovanog i sterilisanog mleka, kao i fermentiranih napitaka. U nekim gradovima, potrošnja jogurta se čak količinski izjednačila s potrošnjom mleka u pojedinim mesecima. Ovakvo veliki porast proizvodnje i potrošnje može se objasniti povoljnim osobinama, koje poseduje jogurt u pogledu organoleptičkih i hranljivih svojstava.

Jogurt se odlikuje blago kiselim ukusom i prijatnom aromom. Blago kiseli ukus nastaje od prisustva mlečne kiseline, koja se stvara fermentacijom mlečnog šećera, dok karakteristična aroma jogurta potiče od prisustva više hemijskih jedinjenja, koja se takođe stvaraju u toku biohemijskih promena sastojaka mleka. Hemijska priroda arome jogurta još uvek nije u potpunosti rasvetljena. Međutim, primena savremenih metoda ispitivanja, a naročito gasne hromatografije, pomogla je u mnogome da se razjasni priroda mnogih hemijskih jedinjenja, koja mogu uticati na aromu jogurta. Jedno vreme se smatralo da ta aroma potiče uglavnom od prisustva diacetila, jedinjenja, koje je inače poznato kao nosilac arome maslaca proizvedenog sa čistim kulturama.

Prema novijim ispitivanjima (1, 2, 3, 4) tipična aroma jogurta potiče od prisustva acetaldehida, koji se stvara u znatnim količinama u toku izrade i